

Liselott Forsman

Ph.d.

Åbos Akademis Pedagogiska Fakultet i Vasa

liforsma@abo.fi

Bevidsthed om diversitet og respekt for forskellighed

Et aktionsforskningsprojekt i finlandssvenske skoler

Finland har to nationalsprog, finsk og svensk, og begge sproggrupper har deres egne skoler inden for det samme uddannelsessystem. Svensk er modersmål for 5,6% af befolkningen. Derudover er Finland et homogent samfund når vi ser på den relativt lave andel af repræsentanter for andre nationaliteter. Selv om tiderne skifter, kan Finland af i dag således stadig kaldes et i det store og hele modernistisk samfund, især i forhold til samfundets relative homogenitet. Men samtidig har vores elever og studerende behov for at være i stand til at interagere både lokalt og globalt, også i mere postmoderne omgivelser.

Min interesse for den kulturelle dimension af undervisningen i engelsk som fremmedsprog stammer fra mine første års undervisning i de sene 1990'ere. Jeg lagde mærke til at på trods af den relativt store vægt der var på Storbritannien og britisk engelsk i lærebøgerne i den tid, så havde mange teenagere stereotype og endog fordomsfulde opfattelser af briterne og deres sprog. For eksempel beskrev de ofte det britiske sprog som fornemt og uden slang. Desuden var der et overraskende stort antal af eleverne der ikke havde lagt mærke til Storbritanniens multikulturelle karakter. Dette interesserede mig så meget at jeg gav mig til at lave en undersøgelse med 330 finlandssvenske 14-årige som mine informanter, fulgt af interview med et udvalg af disse elever og deres engelsklærere et år efter (Forsman, 2004). Resultaterne bekræftede mine egne erfaringer og gav mig også yderligere indsigt i hvordan denne situation var blevet skabt gennem en kombination af læreren, brugen af undervisningsmaterialerne og påvirkninger fra livet uden for skolen såsom medierne.

Undersøgelsens fokusområde

Formålet med min ph.d.-afhandling (Forsman, 2006) var at problematisere og højne forståelsen af implementeringen af den kulturelle dimension i engelskundervisningen i dag. Dette gjorde jeg dels ved teoretiske overvejelser, dels ved et tre-årigt klasserumsprojekt med en gruppe på 17 elever i de ældre folkeskoleklasser (lower secondary), hvor der blev undersøgt nogle specifikke metodologiske tilgange.

Det mest interessante i dag er at tænke over at engelskelever kommer til at bruge deres nye sprog i mange forskellige situationer hvor der ikke indgår indfødte sprogbrugere i traditionel forstand. I sådanne kontekster er der brug for andre kulturelle kompetencer end hvad f.eks. kun en indfødt brite eller amerikaner kan give. Sådanne overvejelser er måske (endnu) ikke så centrale i den finlandssvenske kontekst, hvor de fleste lærere stadig ønsker at lære mere traditionelle varieteter af engelsk. Men alligevel er det ikke længere indlysende hvilke sproglige og kulturelle normer vi skal inkludere i vores uddannelsesmål. For den kulturelle kompetences vedkommende kan vi pege på et voksende behov for en mere almen interkulturel kompetence der omfatter åbenhed og respekt for forskelle side om side med den mere kulturspecifikke kompetence i forbindelse med de traditionelle målsprogslande.

Finske elever har klaret sig godt i de internationale PISA-evalueringer, som måler resultaterne i forskellige fag i særlige kognitive termer, hvorimod andre studier peger på behovet for mere fokus på hvordan vores elever har det og på deres evne til at møde andethed med mere åbenhed og respekt. Dertil kan føjes at når individer udvikler en parathed til at tilegne sig viden og færdigheder hvis sande kvaliteter vil vise sig senere, sker det ikke i specifikke testsituationer, men i situationer hvor individerne viser sig i stand til at klare sig i deres eget liv (Hansén & Sjöberg, 2006). Derfor er der behov for at stille spørgsmålstejn ved allerede etablerede praksisser såvel som ved nye der bliver påtvunget fra interessenter uden for uddannelsessystemet. Vi befinder os i en periode hvor det ikke længere kan tages for givet hvad der skal være formålet for og indholdet af undervisningen i engelsk som fremmedsprog. Mit forslag er at sproguddannelse kan bidrage til at give eleverne nye indsigter og perspektiver både med hensyn til sig selv og andre på deres vej mod mere åbenhed og respekt for forskelle.

Praktiske forslag til klasserummet

Klasserumsprojektet fokuserede på udviklingen af interkulturel kompetence, primært i form af bevidsthed om forskelle og mangfoldighed, for at hjælpe med at forebygge og modificere stereotyper, og på hvordan man kunne indføre nye perspektiver og derved udvikle en distance til det som man tager for givet (beskrevet som *the ability to decenter* f.eks. i Byram 1997) for at blive bedre i stand til at respektere disse forskelle.

Her er det mit forslag at før man begynder en undersøgelse af et specifikt fællesskab eller samfund, er det en fordel at man er i stand til at decentrere. Det er fordi vi ofte tager for givet at vores egne skikke og værdier er de mest naturlige og commonsense, og sådanne forestillinger kan stå i vejen for udviklingen af respekt for andre. Derfor kan læreren hjælpe eleverne til at stille spørgsmålstejn ved deres egne måder at gøre tingene på ved at lade dem reflektere i forbindelse med aktiviteter hvor de bruger fantasien. I min undersøgelse opnås den nødvendige distance i første

omgang ved at indføre det jeg har kaldt marsboens perspektiv (*the Alien perspective*), idet jeg har talt med dem om hvor mærkelig en adfærd, som f.eks. det at klappe i hænderne i teatret, må virke for en fra Mars, og jeg har gjort opmærksom på denne konventionelle adfærds tilfældige karakter ved at lave brainstorming omkring andre ritualer vi måske har udviklet for at vise vores påskønnelse af en forestilling. Dette marsbo-perspektiv udvikler vi så ved at se på forskellige perspektiver generelt. For dem der har kendskab til traditionelle svenske højtider og fester, har jeg som konkret eksempel brugt en historie af Järtelius, f.eks. fra Herlitz (1999), som giver et distance-givende perspektiv på hvordan svenskerne må være store dyrelskere siden de fejrer kyllingerne om foråret, frøerne om sommeren, krebsene om efteråret og kattene, hestene og grisene om vinteren!

Nedenfor følger et eksempel på elevernes reaktioner på historien, kategoriseret i Forsman (2006: 139) som forskellige udtryk for evnen til at decentrere:

It sounded quite funny, you haven't really thought about what you're doing, 'cause you don't really think about that you're imitating frogs and everything. So it can begin to seem strange to us as well, but we're sort of used to it since this is what we do.

Efter at vi havde lagt det basale grundlag for at respektere forskelle, kunne vi bevæge os videre til at udforske både kulturtræk og mangfoldighed i specifikke grupper. Sådanne kulturtræk eller kulturelle tendenser kan f.eks. være dagligdags adfærd eller fejringen af helligdage. Men det kan ikke understreges nok at eleverne ikke må forstå sådanne træk som repræsenterende hele grupper. Det bør også blive klart at selv om mange mennesker i en social gruppe er fælles om en konvention, en bestemt måde at gøre tingene på, så kan det være at de er forskellige i andre henseender. Som følge af mine tidligere erfaringer drejede udforskningerne sig i vidt omfang om unge mennesker i Storbritannien i denne undersøgelse. Men selv om jeg startede i elevernes forforståelser, var mit overordnede mål ikke så meget at udvide kendskabet til bestemte grupper som at udvikle bevidsthed om eksistensen af forskellige verdensopfattelser i almindelighed og respekt for sådanne forskelligheder. En vigtig del af dette arbejde består i at vejlede eleverne i at reflektere over hvordan forskellige grupper måske i almindelighed ikke stemmer overens med ens stereotype forestillinger. På den måde kan eleverne nå til at forstå nogle af mekanismerne i stereotypisering og fordomme. I sidste ende er det overordnede mål at være i stand til at betragte forskellige typer adfærd som de konventioner de er, hver med deres fordele og ulemper. Nedenfor er nogle uddrag fra de afsluttende elev-interview hvori ændringer af opfattelse kommer til udtryk:

Well ... those school uniforms, I used to think everyone was wearing a skirt and stuff at school [yes?] but they actually don't.

I hadn't thought of it before that there'd be as many (different nationalities) in England as in (the US).

Jeg vil mene at der vil være fordele ved at dreje udforskningen af specifikke kulturtræk henimod at være et redskab til videre uddannelsesmæssige formål, såsom respekt for forskel i almindelighed, bevidsthed om forskelle og mangfoldighed i alle samfund og grupper, udvikling af selvstændig læring og selvstændige observationsfærdigheder, evnen til at formidle mellem forskellige praksisser og adfærd, endog åbenhed over for muligheden af at “every single social encounter potentially involves different values, opinions and world-views” (Byram, 1997: 18). Brugen af kulturelle træk eller tendenser forudsætter at vi er relativt systematiske når vi konkretiserer kulturelle forskelle, især da disse må ses som udviklinger over længere tid. Hvilket indhold og hvilke aktiviteter vi vælger, vil afhænge af faktorer som den sociokulturelle kontekst og elevernes viden, holdninger og behov.

Konkluderende refleksioner

Det er klart at eleverne kan lære om forskellige kulturelle aspekter både i skolen og uden for skolen gennem erfaringer med medieinput og personlige møder, men uden kritisk refleksion kan alle disse kilder formidle eller konsolidere stereotype opfattelser. Her kan vi drage nytte af Kolbs (1984: 42) model for erfaringslæring (Model of experiential learning), som udgør et “holistic integrative perspective on learning that combines experience, perception, cognition, and behaviour”. Ifølge denne model må man kombinere forskellige elementer i læreprocessen. Refleksionsarbejde i klasseværelset kan således ikke erstatte erfaring, men undervisningen kan give lejlighed til at reflektere over erfaringer der er gjort i forvejen eller bagefter, og dette kan nogle gange føre til en bevidsthed som lærerne måske ikke ville have fået af sig selv.

Jeg vil også referere til Dysthes (1996) forslag om det flerstemmige klasserum: hun foreslår en dialogisk tilgang, ikke bare med brug af mange forskellige videnskilder til læringen, men også ved at eleverne bliver involveret i skreven såvel som mundtlig interaktion både med læreren, hinanden og med indholdet af det de skal lære. Sådan en tilgang indebærer bedre muligheder for eleverne for personlig integration af viden gennem mødet med nye tanker og gennem restrukturering af deres egne tanker og viden via disse møder, dvs. via arbejdsprocesser der aktiverer og engagerer. Desuden er det lettere for læreren, ved den gennemgående interaktion omkring elevernes stadig større viden, at se hvad der kan tilføjes, omstruktureres eller gives nye perspektiver. Således er det ikke nok at der er flere mennesker end læreren der taler i klassen, for at sikre en dialogisk tilgang i den forstand Dysthe foreslår. Dysthe påpeger også, med reference til de dialogiske tilgange i 1970'erne, at selv om der er sådan en åben dialog, vil læreren og eleverne stadig have asymmetriske positioner f.eks. pga. deres forskellige vidensniveauer på området, og at det er denne asymmetri som er den vigtigste drivkraft for dialogen til at begynde med. Dysthes konklusion er at det flerstemmige, dialogiske klasserum er en nødvendighed, ikke bare for at lære fag og udvikle selvstændig tænkning, men også fordi det er model for et fungerende demokratisk samfund.

Mine erfaringer fra dette aktionsforskningsprojekt er at sproglæreren kan arbejde henimod at skabe omgivelser hvor den nødvendige refleksion under vejledning kan finde sted, og både prøve at sørge for systematiske anledninger og se spontane muligheder for et sådant refleksionsarbejde. I denne proces kan læreren hjælpe eleverne med at få øje på nye perspektiver ved at vælge en mere dialogisk tilgang til arbejdet i klasserummet.

Oversat fra engelsk af Karen Risager

Litteratur

- Byram, M. (1997): *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dysthe, O. (1996): *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Forsman, L. (2004): *Language, Culture, and Context. Exploring knowledge and attitudes among Finland-Swedish EFL-students with particular focus on extracurricular influence*. (Report from the Faculty of Education, No 7, Åbo Akademi University). Vasa: Pedagogiska fakulteten.
- Forsman, L. (2006): *The Cultural Dimension in Focus: Promoting Awareness of Diversity and Respect for Difference in a Finland-Swedish EFL Classroom*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Herlitz, G. (1999): *Vem är inte riktigt klok? En kulturguide för ungdomar*. Uppsala: Argument Förlag.
- Kolb, D. A. (1984): *Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.